

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaeigt.dk>

Om
Sjelens Udsadelighed
og
denne Læres Indflydelse paa
Menneskets Moralitet.

Indbrydelsesskrift
til
den offentlige Examen i Viborg Ca-
thedraalskole i September 1823.
af
Immanuel Friis,
kammerende Kapellan ved Domkirken, Præst ved
Tugthuset, og Lærer ved Cathedraalskolen
i Viborg.

Viborg.

Trykt hos H. S. Just og R. P. Dons.

Schweig denn Du, o Thräne, die in Wehmuth Trost
weint,

Mach das Herz nicht weich, tödte nicht mehr!

Ist am Ziel denn nicht Vollendung?

Nicht im Thale des Todes Wonnegesang?

Rlopstock.

Om Sjelens Udsædighed, og denne Læres Ind- flydelse paa Menneskets Moralitet.

Kunne Menneskenes Sjæle vedvare efter Døden? Dette Spørgsmåls Besvarelse har bestjæfget alle Tiders Philosopher. Dets Usgjørelse har en saa vigtig Indflydelse paa Menneskets Moralitet i Almindelighed, og dets Sjæls Rolighed i Særdeleshed, at det var og stedse vil vorde Gjenstand for enhver nogenlunde oplyst Mandes Gransking. Skulde vi dø, for aldrig mere at virke; skulde vi nedfænkes i Graven, for over at hensmuldre til det Intet, hoor fra Almægtens Vink fremkaldte os: saa indvilledes vi unægteligen i saa mange Modsigelser med os selv, saa Væget blev os da dunkelt og uforståeligt,

der, ved Vigihed om en kommende Periode, sættes i det klareste lys og oploser sig i den stjerneneste Harmonie.

Mennestene i Almindelighed seile deri, at de forde Erfaringsbeviser, hvor kun Fornuftsbeviser ere muelige. Og skulde ikke Disse være ligesaa uomstodelige og visse, som Hine? Bedrage ikke vore Sandser, med hvilke vi modtagte Erfaringsbeviser, os ligesaa ofte, og føleligere, end vor Fornuft? Hvorfor da have mere Tillid til Hine, end til Denne? For den udannede, i Tænkning kun lidet øvede, Mand, ville vel Erfaringsbeviser stedse have og beholde den største Kraft. — For ham behoves heller intet egentlig strængt Bevis for Ejelens Udsadelighed; hos ham opstaaer ingen Twivl, hans Troe er nok. Den dannede Mand derimod, han behøver mere end Troe, han behøver Grunde, hvorpaa hans Troe kan hvile sig.

Men førend vi angive Grundene for Ejelens Udsadelighed, synes det ikke upassende, først at udblikke Aarsagerne, hvorfør saa Mange til alle Tider have tvivlet om Rigtigheden af denne Lære, der dog i Grunden er saa nære forbundet med Læren om Guds Tilværelse. Hvortil en-

Gud — naar der hin Side Graven intet Liv gives — ingen Belønning, ingen Straf, ingen Gjengjældelse for Mennestene? Forstand og Hjerte gjore lige meget Fordring paa en retfærdig, helhelig Gjengjælder. Gives ikke Denne, ei heller et andet Liv, saa behøve vi heller ingen Gud.

Grundene, hvorfor nogle Mennester benægte Tilværelsen af et andet Liv ligge, som mig synes, deels i Hjertet, deels i Forstanden. Nogle ville gjerne, trods Moralens Forbud, have og gjore alt det, som Hjertet, ledet af sandelige Drifter, ønsker sig. Men ved Uddelighedslæren, ved Tanken om et Liv efter dette, hvor et helhelligt og retfærdigt Væsen vil gjengjælde Enhver af deres Handlinger, forstyrres de i deres indbildte Glæder, og ligesom opvækkes af den Dvale, hvori Sandeligheden havde inddysset dem. Deres Udsæd i dette Liv har været saaledes, at de neppe kunne vente at høste meget i et kommende; da de nu Intet have at haabe, saa ville de heller Intet have at frygte; de opgiver derfor eengang for alle baade Haab og Frygt, og sige: „Der gives intet Hint, der gives kun et Her; er dette Her ude, saa et Alt ude.“ Andre nægte Udsadelighed af andre Grunde. De ville nemlig gjerne

vide og skue Alt hvad deres Forstand tænker. De forde Erfaringsbeviser, hvor kun Fornuftbeviser ere mulige. Fornuftbeviserne have ei den Evidens, 'den Klarhed og Tydelighed for dem, som de forde, og dersor benægte de reent ud et kommende Liv. — Men, fordi ingen strænge Beviser kunne føres for Udsdelighed, folger deraf, at der ingen Udsdelighed er? — Det er det at paastaae: "At ingen strænge Beviser kunne føres for en Sag"; et Undet — er det: "At nægte Tingens Tilbærelse selv". — Der gives f. Ex. ingen strænge Beviser for, at de Planeter, der tillsigemed Jorden vandre omkring Solen, cre behøede af fornuftige Væsner; men tor vi derfor paastaae: "Der ere ingen saadanne Fornuftvæsner paa Planeterne, fordi der ingen strænge Beviser gives derfor"? — Det varede længe inden Amerika, og endnu længere inden Sydsee-
serne eller Australien blevne opdagede. Indtil den Tid vidste man jo ikke af Erfaring deres Tilbærelse. Vilde man nu derfor have paastaaet, at de ei være til, saa havde man jo felet. Heraf see vi altsaa, at uagtet ingen strænge Beviser kunne føres for en Sag, tor vi derfor, ikke reentud benægte Sagens Rigtighed, og, hvad der i saa Henseende gjælder om Sager i Almin-

delighed, man naturligvis ogsaa gjælde om den Gag, vi her afhandle, om Gjælens Udsadelighed. Det vil ogsaa, som vi haabe, i det Folgende vise sig, at de Grunde, hvorpaan denne vigtige Lære hviler, et ere saa svage, at de jo kunne tilfredsstille ethvert oplyst, ufordærvet Menneske, hvem det er vigtigt at faae Sandheden at vide.

Men forend vi fremsette Beviserne for Gjælens Udsadelighed — synes det nødvendigt, først at bestemme, hvad vi egentlig forstaae ved Udsadelighed. Thi som man i enhver videnskabelig Fremstilling af en Gag maa gaae ud fra rigtige, bestemte Definitioner, saaledes bliver det ogsaa her en Nødvendighed.

Med Gjælens Udsadelighed forstaae vi altsaa: „Gi allene dens vedvarende Livværelse, men tillige dens fortsatte, uindskrænklede Virksomhed. For det tænkende Menneske vilde det aldeles ikke være nok, om man forsikrede han, at han vel skulle vedblive, at det Tænkende i ham, hans moralste Jeg, ei skulle tilincetgjøres; men tillige: at det skulle vorde uden al Virksomhed. Hvorledes skulle det Menneske, hvis hele Liv henvandt ved nyt-

sig Daad, der ei lod nogen Dag forbigaae i lad Uvirk somhed, men anvendte Enhver til at virke saa megen Held, som var ham muligt, i den Kreds, Gørsyneet her i Verden havde anviist ham: der endog ved sine Glæder og sine Adspre delser fra alvorligere Chylter sagte at virke paa sig selv og Andre: hvorledes stulde dette Menneste funne fryde sig ved Tanken om en kommende Periode, hvori vel Tilværelse — men en lad, en uvirk som Tilværelse — skulle vorde hans Lod? — Mennestet er stapt til Virksomhed. Denne ytrer sig meget tidligen; fun ved den funne dets Evner og Anlæg vorde udviklede; fun ved den kan det naae hint Guldkommenheds Maal, hvortil det af Skaberen blev dannet. Nejpe gis ves der ogsaa noget Menneste paa saa lavt et Standpunkt af Cultur, at han skulle funne glæde sig ved et aldeles uvirk somt Liv. Vi maae derfor nødvendigen tilføje Begrebet om Udsdelighed — en fortsat, uindstrækket Virksomhed.

Nu er det vist nok, at Erfaringen set ikke kan komme os til Hjælp Ingen Afdød er noget mindre vendt tilbage fra Graven, og har sagt os, hvorlunde hans Tilstand var i hin Verden. Men som Erfaringen paa den ene Side ei kan hjælpe

os, saa kan den heller ikke paa den anden Side strude imod os. Wel synes det stundom at dens Paaskand kunne have Noget at sige; men det synes ogsaa kun saa. „Legem og Ejel” — siger man — „ere saa noie forbundne med hinanden, at de paa en gang maae forgaae, at de aldrig kunne skilles ad. En slet Gundhed, f. Ex. forandrer Mensnesets Domme, Ejekræfterne sloves ved for megen og anstrengt Virksomhed o. s. v. Dog folger ikke af disse Exempler, at de nødvendigen maatte forgaae med hinanden, men fun dette, at de her, i dette Liv, ere noie forenede; thi paa den anden Side lærer Erfaringen os jo ogsaa, hvor forskjellige Legem og Ejel ere. Enhver, som vil give Agt paa sig selv, og lægge Mærke til det Tænkende i sig, vil finde stor Forskjel mellem Legemets og Ejelens Love. Diet f. Ex. fremstiller os en Mængde Gjenstande, men det er det Indre, som affondrer disse, giver dem Benævnelser o. s. v. Ejelen kan bestjæfte sig med Granstning, som ei vedkommer Sandserne. Den kan danne sig rene Kornufts begreber, uden i mindste Maade at tage Erfaringen til Hjælp, og her er Legemet endog til Hinder. Det er beviist, at Legemet, selv dets faste Dele, forandres; Ejelen derimod behol-

der stedse de samme Indtryk. Ikke en eneste Partikel have vi tilbage i vore Legemer fra vor Baerdom af; de Indtryk derimod, som visse Gjenstande dengang gjorde paa vor Sjel, kunne vi endnu kalde tilbage. Det som gjør at vi sandse er ikke egentlig Sanderne selv, men disses noie Forbindelse med Sjelen, uden hvis Hjælp, Hine være ganske døde og uvirkelige. Man fortæller, at Archimedes var saa besæftiget med et Problem, at han slet ikke mærkede Syracus's Indtagelse. Et Bevis paa, hvor uafhængig Sjelen stundom kan være af Legemet i sine Functioner. Af Alt dette følger altsaa, at den blotte Erfaring slet ikke kan lære os Noget, hverken for eller imod Sjelens Udvældighed, hvorfore vi ganske mane give Slip paa dens Veiledning i saa Henseende, og see at hane os en anden Wei, hvorpaa vi kunne finde hvad vi søger.

Uden juist at nedfænke os i metaphysiske Grublerier ville vi dog, for Kuldstændigheds Skyld, berøre, hvorledes ældre Philosopher f. Ex. Plato*) o. Fl. have søgt at bevise denne vigtige Lære — og til-

*) I hans Phædon,

lige Porteligen drogte disse Beviser. De have især taget Hensyn til Ejelens inddortes Natur, og have derfra villet slutte til dens Uddodelighed. Med hvilket Held? -- ville vi see.

En Tanke — Nge de — er at forbinde et Prædicat med et Subject og blive sig dette bevidst. Ejelbevidsthed ligger til Grund for enhver Fornemmelse. Hvis nu Ejelen bestod af Dele, saa maaette der være ligesaa mange Bevidscheder, som Dele i Ejelen; men Bevidscheden er kun een, Ejelen er altsaa heller ikke uden een, folgelig ulegemlig, uforanderlig, uoploselig. Den kan altsaa aldesles ikke forandres uden ved Tilintegjørelse; men herved skedte et Spring i Naturen, som vi ikke kunne antage. Kan Tanke nu, ifolge det Anforte, ei finde Sted uden hos det Enkelte, saa maa Ejelen være enkelt, og, da det Enkelte ei kan oploses, maa den være uddodelig.

Dette Bevis har vist nok megen Værd — især med Hensyn til Materialisterne, der forklare Ejelens Natur af materielle Marsager — forsaavidt herved bevises, at det rimeligere lader sig antage, at Ejelen ingen Maskine er, end det Mudsatte. Tovrigt vil dette Bevis neppe

være tilfredsstillende for den tænkende Mand, da man her gaaer ud fra *Cænninger*, hvorom vi slet intet kunne vide. Vi vide f. Ex. slet ikke med *Wished*, om jo det *Sammensatte* kan tænke. Men kunne vi ikke begribe det; men vi kunne ligea saalidt begribe, hvorledes det egentlig gaaer til, at vi selv kunne tænke. Lader os endog antage, at *Sjelen* er enkelt, folger saa deraf at den ei kan svinde bort? Og om den end ei kan dette, om den end stedse vedvarer, kunde den ikke derfor gjerne tabe sin *Bevidsthed*? Thi fordi en *Ting* ei kan oploses, derfor kan den gjerne tabe sine *Egenskaber*. Dette *Beviis* grunder sig altsaa paa *Cænninger*, hvorom vi Intet vide; *Cænninger*, hvorom selv de største Tænkere til alle Tider have været uenige, og som aldeles ikke kunne bringes til den Tydelighed og Klarhed, at de for Alle kunne være indlysende. „Ich frage“ — siger derfor ogsaa Kant med skette — „ich frage den unbegrensten Dogmatiker, ob der Beweiss von der Fortdauer unsrer Seele nach dem Tode aus der Einsachheit der Substans (der Seele) nachdem er von der Echtheit ausging, jemals habe bis zu n Publikum gelangen, und auf dessen Ueberzeugung den mindesten Einfluss haben können?“ og Enhver vil svare ham: „Dette er vist nok glo-

drig stæet, og kan heller aldrig ventes at ville ske, formedelst den almindelige Menneskeforstandes Uduelighed til saa subtile Speculationer. Evagt synes altsaa dette Bevis i og for sig selv at være. Det kunde i al Fald kun vorde indlysende for Lærde, men aldrig for den almindelige Menneskeforstand. Men dette burde jo dog Grundene for en saa vigtig Sandhed at være. Endnu ere vi altsaa ei komme vort Maal synderligt nærmere; endnu svæver Uudodelighedslæren for os, lig en Taage, den vi saa gjerne ville, om muligt, adsprede.

Selv Erfaringen, sige Nogle, kan lede os til at antage Uudodelighed. Betragte vi Naturen, da see vi, at Død er kun Overgang til nyt Liv: at Alt vel forandres, men alt Intet tilintetgjøres. Planten f. Ex. voxer op, skyder Knoppe, blomstrer. Dens Blomst falder af, den selv henvisner og vorder til Stov; men maa i denne Tilstand bidrage til at forberede en ny Plante; den tilintetgjøres altsaa ikke. Som Planten — saaledes Alt. Intet i hele Naturen tilintetgjøres; skulle da Menneskenes Ejde, der sit en saa op্ষuet Bestemmelse, være de Eneste, hvis Gud blev en sorgelig Tilintetgjørelse? — Alle

Dyr sit af Elaber en visse Drifter, men Ingen, som de jo kunne faae tilfredsstillede. Skulde da Menneskenes Drift til at ville vedblive paa hin Side Graven ene vorde uufredsstillet? — For nosten kan ei vel antage dette, naar den ei skal komme i Strid med sig selv.

Gaaledes slutter man, og Slutningen synes at være rigtig; men Epsergsmaalet bliver: om ogsaa Premisserne ere det? Dette Bevis synes endog at have større Evidens, større Popularitet, end det Foregaaende, men rigtigere er det neppe; thi man begaaer her samme Fejl, som i det Foregaaende: man gaaer ud fra Gætninger, hvis Rigtighed slet ikke lader sig bevise. Alt i den physiske Natur er legemligt, Ejelen derimod ulegemlig. Om nu end Intet i den physiske Natur, hvor Alt er legemligt, tilintetgjores, folger saa deraf, at Ejelen, som er ulegemlig, skulle vedblive? Hvoraf vide vi desuden, at Intet i Naturen tilintetgjores? Kjende vi Naturen i dens hele Omfang? Kun stykkevis kjende vi den, og her synes Erfaringen snarere at bestyrke os i det Modsatte. Men lader os endog antage, at Ejelen virkelig vedbliver, folger saa deraf, at den er sig bevidst? Kunde

ille maatte dens Livskraft efterhaanden svælkes, udslukkes lig den matte, doende Rue, og ei Andet vorde tilbage, end et svagt, bevidstles Væsen? Og hvad var da Udsadeligheds store Haab? Hvad Trostende, hvad Beroligende kunde da denne ophoede Lære indgyde i sine Tilhængeres Barm? Intet! Med fordobblæt Skæf maatte vi da Rue Doden imøde. Graven var ikke længere et Hvissted for den trætte Vandrer; men en skummel Hule, hvorfra han engang skulle opvægne til træg Uvirkshed. En sorgelig Tanke!

Af ovenanførte Beviser lader sig altsaa intet Tilfredsstillende udlede. Vi have nemlig hidtil søgt at ville bevise Ejelens Udsadelighed deels ved at tage Hensyn til dens indvortes Natur, deels til Maturens Analogie; men begge Dele varre dunkle og utilfredsstillende. Endnu ere vi in Statu quo, endnu have vi Intet tilstrækkeligt beviist. Det Eneste altsaa, som endnu stærer tilbage, er, at tage Hensyn til Menneskets moraliske Natur. Lader sig heller ikke heraf noget Tilfredsstillende udlede, saa vorder aldrig Overbevisning, men kun Evidens for God, forsaa vidt den rene Kornuft er vor Veileder, inde, og kun lidet trosteligt vilde da Resultatet

af vore Undersøgelser vorde. Dog — vi haabe det Bedste, og ere rolige.

Mennesket er et moralstt Wæsen; dets Willie er uafhængig af den physiske Verden. Det staer under Morallovens Bydende. Denne forbryder det Meget fordi det er ondt; anbefaler det Mæget, fordi det er godt, og forbinder det strængt til at skyde Hint og gjøre Dette. Man vil vel have fundet Mennesker, som erklaerer dette for Vane og Bedragerie, i det de antage, at Intet er i og for sig selv ondt og Intet i og for sig selv godt. At der ingen i vor Hornufte liggende moralst Lov gives, som erkjender Noget for godt eller ondt i og for sig selv: at Kun Opdragelse, de borgerlige og kirkelige Love have vakt os til at ansee det for godt eller ondt, som de kalde saaledes. Men mene ogsaa dicte Mennesker det alvorligt? Mene de, at vi vilde have holdt Mæneeb og Uordholdenhed, Lagn og Tyverie for ligesaa skjonne og gode, som vi nu finde dem hæsselige, hvis det havde behaget Opdragerne eller Staten at udgive dem for skjonne og gode? Er der da, med Hensyn paa indvortes Godhed eller Ondskab, slet ingen Forstjel paa, om man dræber sin Welgjører

eller viser ham taknemmelig Mægtelse? Er der ingen Forstjel paa, om en Son eller Datter med Anstrengelse af deres Kræfter ernære den gamle, svage Moder, eller de udstøde hende af Huset, og lade hende vanskægte under aaben Himmel? Jo! Hvad der er godt eller ondt, hvad der ester Eadelaren bør gjøres eller lades, derom taler et allene Opdragerne, Staten eller Kirken ude no for os; derom taler ogsaa en Stemme inden i os, som anbefaler os at agte ethvert Menneste — Ingen at fornærme. Handle vi derimod, gør den os Besvredelser, endog da, naar vi ingen videre Straf have at befrygte af Opdragerne, Staten eller Kirken. Denne Stemme i vort Indre, denne Moralslov siger os, hvad der er godt og hvad der er ondt. Efter den kunne vi bedømme, om Opsdragelsen, om de borgerlige og de kirkelige Love ere gode eller slette, rigtige eller urigtige, fornuftige eller ufornuftige; ja efter den kunne vi endog bedømme, om en anbenbaret Religion er guddommelig eller ikke. Mennesket er altsaa unægteligen et moralskt Dæsen, som i Henseende til Willen er uafhængigt af den physiske Natur.

Det er vist, at Fornuften paalægger os Pligter. Men antage vi nu, at hvad Fornuften siger

os at være ret, ogsaa virkelig er det, og, at hvad den erklaerer for uret, ogsaa virkelig er det: paalægger Hornuften os visse Hensigter, som vi skulle stræbe efter at opnaae, og vi dog maae erkjende, at disse Hensigter ere uopnaaelige, med mindre der gives et Liv efter dette; saa maae vi antage Udsdelighed, hvis vi elers skulle erkjende disse Hensigter for pligtskyldige.

Plogten forbryder os fremdeled at stræbe efter ganske at underordne vor Billie den moralst uddannede Hornufts Bud, med andre Ord: at opnaae fuldkommen Moralitet. Men hvor ofte hindres vi ikke, selv mod vor Billie, i Pligternes Opfyldelse? Hvor ofte faldt det os ikke tungt, og var forbunden med Oposrelse af vores liereste Glæder, vore gladeste Forhaabninger, at opfyldte denne eller hin Forpligtelse? Dog byder Hornuften os det. Den Retskafne føler sig forpligtet til at uddanne sin Hornuft, og indrette sin Handlemaade overensstemmende med dens Forstrifter. I dette eller hinc Tilfælde kan han vel overvinde sig selv og beseire sin Candselighed; men er han derfor i alle Henseender som han bør være? Føler han stedse Iver for den gode Sags Fremme? Hindre ikke stundom Lidensfabers

nes Mægt ham? Er han altid stærk nok til at betvinge disse? Nei! Erfaring lærer os, at selv de Bedste blant os dog stundom kunne vække paa Dydens Bet, og ligge under i Kamp mod Grisstelser. Stundom funne vi vel føle os tilfredse med os selv; men dette gjelder dog kun om denne elier hin bestemte Handling, i Alt kan Ingen være tilfreds med sig selv. Den Dydige føler bedst sin egen Ufuldkommenhed, føler, hvor meget der endnu staar tilbage for ham at gjøre. Han erkender, at han stedse maa søger at vorde bedre, at der gives noget Høiere, hvorefter han maa fragte. Hjørnt siner han et Guld kommen hed sommaal, det han gjerne vilde nære; men han føler sin Afmægt, føler, hvor uopnæaeligt det er for ham her i Scevets Land. Derfor stirrer hans Øje efter det bag Gravens dunkle Mat. Gives der nu intet andet Liv, ingen ny Periode for Ejelens Virksomhed, saa hindres jo Mennesket i dets Fremstridt van Dydens Bane, og det uden dets egen Brøde; thi selv en Nestors Alder vilde være for kort til deri at opnæe Guldkommenhed. Naar vi desværgter erkjende, at Hornuften byder os at stræbe efter Guldkommenhed, og vi dog ville nægte et Liv efter dette, saa komme vi i Modsigelse med os selv; thi vor Hornuft bed os da

at stræbe efter et uopnåeligt Maal. Hertil synes vi da med Rette at kunne antage Udsadelighed.

„Men“ — spørger man — „kan da virkelig dette Guldkommenshedsmaal opnåaet i den kommende Periode? — Da Menneskets Evner ei nogensinde kunne tænkes at vordaa saa uddannede, at de ei kunne vorde det mere saa maae vi antage en evig Fortstriden i Guldkommenshed. Rimeligt er det derfor, at vi — som Superintendent Christiani autager i sit Skrift „Die Gewisheit unsrer ewigen Fortdaur“ — ligesom vi stige i Guldkommenshed, forsættes frem en Klode paa en Aanden, hvorved det følgende Liv altsaa blev en evig fortsat Udviklingsperiode. — Vel funde det synes modsigende at ville bestemme en uendelig Silværelse; men vi bestemme ogsaa Begrebet fun negativt. Vi paastaae det var en Modsigelse, at tænke sig over Fortstriden i Guldkommenshed som endelig.

Hør det ei blot sandfælge Menneske, for den der antager, at det er Menneskets Bestemmelse, at gjøre Noget for Fremtiden, synes det fremstalte Bediis at være saare indlysende.

Tage vi nu fremdeles Hensyn til den Maade, hvorpaa Pligterne dannes; tage vi Hensyn til, at Pligterne ere ubetingede; at fun den er dydig, der udover Pligten, endog da, naar den koste ham de tungeste Opooffrelser — ja Livet selv: saa bed Fornuften os, hvis der intet Liv gives efter dette — at arbeide paa dens egen Tilincetsgjørelse, for at kunne lyde dens Bud, og kom herved i Modsigelse med sig selv. Om en Tyran f. Ex. vilde trænge mig til at afslægge en falsk Fed, saa byder Fornuften mig, ej at gjøre det, om endog mit Liv derved kom i fare. Trues mit Hædreland af en nærmende Fiende, saa er det min Pligt at værne for det, selv med Opooffrelse af mit Liv. Betragter jeg nu som et sandseligt Væsen, saa føler jeg Drift til at leve. Men denne Drift byder Fornuften mig at overvinde. Gives der nu intet Liv efter dette, er jeg ganste forbi med denne min jordiske Tilværelse, saa er jo min Fornufts Herredomme ogsaa forbi. Jeg tilintetgør altsaa Fornuften for at haandthæve dens Herredomme. Hvilken Modsigelse! Enten maa der altsaa være et Liv efter dette, eller Pligten er betinget; men Pligten er ubetinget, altsaa gives der et Liv efter dette.

Ogsaa dette Beviis, taget af Pligten Mod vendighed, synes indlysende for enhver Menneske, der ei grunder Pligten paa Haab om Besonning, men anseer den for hellig og ubetinget.

„Men“ — indvender man — "hvorpaa er det muligt, at Menneskene kunn overvinde alle de Hindringer, som lægge sig i Veien for deres Guldkommenhed"? — Antage vi først, at Menneskene bestandig maae nærme sig Guldkommenhed, saa nødes vi ogsaa til at antage en moralst Verdens Regjerer, der styrer Alt efter moraliske Hensigter; thi Menneskene selv kunne det ikke. Og gives der et Forsyn, som befordrer det moralste Gode, saa maae moralstæ Væsener ogsaa nødvendigen vedblive i deres Stræben efter at opnaae deres Bestemmelse: Dyd og Etsalighed.

Kor nu end mere at tilfredsstille den redelige Sandhedsforster, kan man til disse ansorte Beviser føje Betragtningen over de guddommelige Egenskaber.

Er Død Tilintetgjørelse, saa synes dette ei at stemme overens med Guds Visdom.

Den Alvise gør Intet forgives, han gør Alt en vid Hensigt. Hos Menneskene slumre saa nange herlige Egenskaber og Evner; hvortil disse? Hvortil disse slumrende Kreaturer, som hveren blev ølser nogensinde kunne blive fuldkomment udviklede her paa Jordens? Mennesket selv kræber endog efter at uddanne og udvikle dem; hvortil da denne Streben, denne Drift, naar ets Liv blot var indskrænket til denne Klode? Dydrene døe vel ogsaa uden ganske at have opnaaet deres Bestemmelser, men deres Partiller tjede dog ingen til Nutte. Ejede evnerne derimod — hvortil kunne disse anvendes? — „De bisrage“ — siger man — „til Menneskernes Lykke her i Livet. Men ville vi endog indromme dette, saa strider dog Ejelens Dødelighed mod Guds Godhed. Wel synes det at Drifterne skaffe Menneskene større Lyksalighed her i Livet, end Dydrene; men det er dog ikke saa. Thi Drifterne lede Dydrene sikkert; Menneskene derimod misledes ofte af dem, fordi de bruge Overleg. Dydrene føle blot for det Nærvorende; Menneskene derimod ogsaa for det Tillommende. „Ja“ — siger man — „men Gud stjænkede os en Samvittighed; ved denne kunne vi forstaffe os de ædlest Glæder.“ Dette er vel sandt. Men

naar den Dydige maa gjore store Opoffrelser give Slip paa sine fjaereste Gleder, opgive sin gladestte Forhaabninger — saa kan han dog i dett Dieblik ei kaldes lykkelig, forsaavldt der ti Lykke ogsaa ferdres en, med hans fornuftmæsige Gaster saavidt muligt overeensstemmende, ud vorres Tilstand. — Skulde Mennestene nu altsaa efter et have becunget alle sine Lidenskaber efter de smerteligste Opoffrelser, dae, for aldrig mere at vende tilbage til et nyt Liv; hvortil nyttede da alt dette ham? Hvoretter nyttet os vor Kængsel efter det Bedre, naa dette Bedre aldrig skal vorde vor God? Ved des samme Ebner ved hvilke Mennestene hæve se saa høit over Dyrene, vorde Hine just mindre lykkelige, end Disse. Men hvorledes stemme dette overeens med Guds Godhed?

Fremdeles: Er Gud retfærdig, saa behenner han den Gode, straffer den Onde. Men hvo ofte see vi ikke den Dydige nedtrykt under Modgangs svare Byrde, kæmpende med Armod og Bold for Lykkens ustadige Kuner; den Laste fulde derimod at fremvandre sin Bane med Glæde, under Lykkens Smil og Medborgeres hædrende Bisald. Staae Dyd og Belohnning, Laf

g Straf stedse i det næste Forhold? Nei! Hvorledes kan da Gud være retfærdig, med minstre der gives en anden Periode, hvor den Dyrige skal modtage sin Belønning; den Læstefulde i Straf; hvor det, som her synes at være Verden, hisset maa oploose sig i den sjønneste Harmonie?

Saaledes have vi da nu, efter vor bedste Overbevisning, nogenlunde indlysende fremsat Beviserne for Uddelighedslæren. Spørger man: Hvorfor gives der ei stærkere Beviser for Jesu lens Uddelighed?" — saa svares: At Erfaringsbeviser for et kommende Liv ei passe sig med Krennethets Bestemmelse i nærværende Periode. Vidste vi de Dodes ubehagelige Tilstand, saa vilde vi ei uden Angstelse og Bekymring kunne tanke paa vor Fortgang fra Verden. Vidste vi de Henslumredes behagelige Lod, saa vilde vi føle Mishag og Ledede ved Livet, og Selvmord saaledes besordreg.

Nøjere at bestemme vor Tilstand i den kommende Periode er vel ikke saa let for indskrænkede Mennesker. Det er imidlertid rimeligt, da der intet Spring skeer i Naturen, at den næste Forbindelse finder Sted mellem dette og

hent Liv: at Gjelen hisset maa begynde sin Forædling fra samme Punkt, hvorpaa den her stod med samme Evner og Færdigheder, som den he havde forstøffet sig.

At stedsevarende Mydelse skulde følge paa vor forte Periode her, kan Hornuften ikke antage dog have vi Grund til at formode, at det som her hindrede vor Uddannelse, maa der svinde bort.

At vi hisset kunne erindre, hvad vi her have foretager os, synes rimeligt; thi hvilken Forbindelse var der ellers mellem dette og hint Liv? Til hvilken Nyttte vare de her indsamlede Kundskaber, naar vi hisset skulle begynde paa ny?

At vi endelig hisset skulle samles med vores hedenfarne Venner, er sandsynligt. Vi haabe det, naar vi med Emerte begræde deres Tab, og, hvorfor skulde Horsynet have nedslagt dette trostende Haab i ethvert Menneskes Harn, naar det aldrig skulle vorde opfyldt? Men, at det samme Forhold, hvori vi her have staaret til vores hedenfarne Venner og Elskede, ogsaa hisset skulde vedvare, er ikke rimeligt. Thi saa ofte knyttede Sandfælighed vores jordiske Forbindelser,

udgjorde i det mindste en Deel af voit Vensteb
og vor Kjærlighed; i hin Periode derimod maa
Sandseligheden henvinde, naer en ny Organisa-
tion, mindre til Hinder for vor moraliske Uddan-
nelse, end vor Nuværende, tildeles os. Her fun-
ne vi kun elte Gaae; hisset derimod kan vor
Kjærlighed omfatte Alle.

Saaledes have vi da nu sagt, efter vor bedste
Overbevisning, at have Udodelighedslæren til en
Vished, Tydelighed og Klarhed, som vi ansee for
stor nok for hver den, der vil lade sig overbes-
vise, og som ei fordrer Erfaringsbeviser
der, hvor de umueligen kuane gives, og hvor de
ei engang vilde være tjenlige for Menneskets Ro-
lighed.

Vi kunne nu være forte i Fremstætelsen af
denne Læres Indflydelse paa Mennes-
skets Moralitet; thi hvo indseer ikke den?

Er Doden kun Overgang til et nyt Liv, saa
maae vi ansee nærværende Periode som en Skole,
hvor alle de hellige Evner og Anslæg, hvormed Fors-
synet udrustede os, skulle udvikles og uddannes.
Ligesom Yinglingen, der anvendte sine Ungdoms-
aar vel kan haabe en skjøn, blid og rolig Alder-
dom, saaledes kan ogsaa Mennesket der an-

Chor.

I Kundskabstempelet, som her
taknemmelig er bygt,
vi samles derfor En og Hver
med Brodersind saa trygt,
at øse af det klare Væld
ved Viisdoms Alterfod,
for Fremtids Dage Fryd og Held
og Haab og Tröst og Mod.

E f t e r T a l e n .

Slutnings-Chor.

Velsign, o Gud! med Frugtbarhed
hver Spire, god og skjön,
som her i Jorden lagdes ned
af Viisdoms ædle Sön!
Et sagert Træe af hver fremgroe,
som i en værdig Krands
om Tempelet sit Löv kan snoe
i Lysets Straaleglands!

udgjorde i det mindste en Deel af vor Venstads og vor Kjærlighed; i hin Periode derimod maa Sandseligheden henvinde, naer en ny Organisation, mindre til Hinder for vor moraliske Uddannelse, end vor Nuværende, tildeles os. Her kunne vi kun else Gaae; hisset derimod kan vor Kjærlighed omfatte Alle.

Saaledes have vi da nu sagt, efter vor bedste Overbevisning, at hæve Udodelighedslæren til en Bisshed, Endelighed og Klarhed, som vi ansee for stor nok for hver den, der vil lade sig overbevise, og som ei fordrer Erfaringsbeviser der, hvor de umueligen kunne gives, og hvor de ei engang vilde være tjenlige for Menneskets Moralitet.

Vi kunne nu være forte i Grensættelsen af denne Læres Indflydelse paa Menneskets Moralitet; thi hvo indseer ikke den?

Er Doden kun Overgang til et nyt Liv, saa maae vi anse nærværende Periode som en Skole, hvori alle de hellige Evner og Anlæg, hvormed Forsynet udrustede os, skulle udvikles og uddannes. Ligesom Unglingen, der anvendte sine Ungdoms-aar vel kan haabe en skjøn, blid og rolig Alderdom, saaledes kan ogsaa Mennesket der an-

vendte sin Levetid vel, haabe større Lyksalighed i den kommende Periode.

Hvilken Opmuntring kunde der være for os til at anvende al Flid paa vores Evners Udvikling, naar vi vidste, at vi kun i saare faae Aar skulle virke med dem, og derpaa vandre ind i Dødens evige Mørke? Vide vi derimod, at ikke Alt er ude med dette Liv — at Udsadelighed blidt smiser os imode bag Gravens dunkle Rat: at vi der skulle begynde ved det Punkt, hvorpaa vi her stode: saa arbeide vi med Lyst hint fuldkommens hedbsmaal imode, hvorefter Fornuftens byder os af al Kraft at stunde.

Troer den Lassfulde forst, at Døden ender hans hele Tilværelse; at der ingen anden Verden kan gives, hvor Læsten vorder straffet, Dyden belønnet; hvad skal da standse ham paa Lassens uhæderlige Bane? Wel er det sandt, at det bør os at usve Dyden for Dydens egen Skyld: at ei alene Frygt for Straf burde vække den Ondes slumrende Gelelse for det Gode, men Overbevisningen om den menneskelige Natur's Medværdigelse ved fornuftstridige Handlinger. Dog — Mennesket er sandseligt. Det behover ei alene reen fornuftige,

men ogsaa sandelige Bevæggrunde til dets Handlinger.

Desuden — var vor Virkefreds indstrænket til dette Livs nævne Grænser, hvorfor skulle vi da gjøre de mange smertelige Opoffrelser, som For-nosten byder os, og dermed arbeide paa vor egen Tilintetgørelse? — Venter derimod en ny Periode os, saa indse vi, at selv de sleske Opoffrelser, selv de smerteligste Lidelser for Dydens Ekely bringe os vort Guldkommunehedsmaal nærmere imøde.

Overbevisningen om et Liv efter dette vorder da en kraftig Bevæggrund for den Dydige til, selv gjennem Lidelser, at bane sig Vejen til Himmel, og, for den Læstefulde til snart igjen at vende om paa Dydens stjonne Bane.

Bed denne sorte Ushandling inddybes herved Forstede og Børger, samt andre Videnslabernes og vor Skoles Velhendere, til at bivaane dette Aars offentlige Examens, der begynder, og fortsettes i den Orden, som de svende følgende Tabeller udviser:

Tvende af Skolens Disciple ere i Nør
anmeldte som Dimittender:

Janus Bagge Friis Bjerregaard,
en Son af St. Forvalter Andreas
Bjerregaard i København.

Christian Friis, en Son af Consistorial-
raad Peder Friis, Sognepræst til Øster-
Udsels paa Morsøe.

Med Disse holdes mundtlig Prøve:

Dag.	Time.	Læresag.	Examinetende Lærer.
Fredag. den 12te Sep'tbr.	9 - 10 10 - 11 11-12½	Latin) Græs) Mathematik.	Rector Hasselbach. Adjunct Reiss.
	3 - 5	Hebraïs Religion	Rector Hasselbach. Pastor Friis.
Lørdag. den 13de Sep'tbr.	9 - 10 10 - 12	Øyb' Franz Historie og Geographie.	Pastor Friis. Adjunct Reiss. Adjunct Reiss.

Med de øvrige Disciple begynder Examien
den 15de Septbr.

Dag.	Tid.	Klasse.	Lærefag.	Exam. Lærer.
Mand. den 15de Septbr.	9 - I 3 - 6	4. 3. 3.	Latin .	Rect. Hasselbalch.
Tirsdag den 16de Septbr.	9 - I 3 - 6	2. 1.	Latin . Latin .	Adjunct Erslev. Rect. Hasselbalch.
Onsdag den 17de Septbr.	9 - IO 10 - I 3 - 6	4. 3.) 3.) 2.	Græs . Græs . Græs .	Rect. Hasselbalch. Adjunct Erslev. Rect. Hasselbalch.
Torsdag den 18de Septbr.	9 - II 11 - I 3 - 6	4. 3. 4. 3.) 3. 2.)	Hebraïs . Religion .	Rect. Hasselbalch. Pastor Friis.
Fredag. den 19de Septbr.	9 - II 11 - I 3 - 6	I. 4. 3.) 3.)	Religion . Historie eg) Geographie)	Pastor Friis. Adjunct Reiß.
Levend. den 20de Septbr.	9 - I 3 - 6	3. 2.) 2.) I.	Historie) Geographie) Historie og) Geographie)	Adjunct Reiß. Pastor Friis.
Mand. den 22de Septbr.	9 - I 3 - 6	4. 3. 2.	Mathematik.	Adjunct Reiß.
Tirsdag den 23de Septbr.	9 - 12 12 - I 3 - 6	4. 4. 2. I.	Franç . Tysk . Danst .	Adjunct Reiß. P. T. Goe Friis. Adjunct Erslev.

S A N G

V E D

H Ö J T I D E L I G H E D E N

x

A N L E D N I N G

A F

D E N O F F E N T L I C H E E x a m e n

x

VIEBORGS CATHEDRALSKOLE

x

A A R E T 1823.

TRYKT i VIBORG STIFTSBOGTRYKKERIE.

—~—~—@@@~—~—

F ö r T a l e n.

To Stemmer.

Du, Alnaturens viise Gud!

bød Fremtids Dages Held
i klare Strömmme rinde ud
af Kundskabs rige Væld.

Du lod det blide Lys udgaae
i Jordens öde Nat
fra Östen paa Din Himmel blaae,
at qvæle Mörket brat.

Fire Stemmer.

Og see! — den skunle Taage veeg,
som svage Öje bandt;
alt höjere som Lyset steeg,
det döde Mulm forsvandt.

Og Klodens Slægter iilte hen
at nyde Kildens Lyst,
og Lovsang steeg til Himmelen
fra vederqvæget Bryst.

Chor.

I Kundskabstempelet, som her
taknemmelig er bygt,
vi samles derfor En og Hver
med Brodersind saa trygt,
at öse af det klare Væld
ved Viisdoms Alterfod,
for Fremtids Dage Fryd og Held
og Haab og Tröst og Mod.

E f t e r T a l e n .

Slutnings-Chor.

Velsign, o Gud! med Frugtbarhed
hver Spire, god og skjön,
som her i Jorden lagdes ned
af Viisdoms ædle Sön!
Et fagert Træ af hver fremgroe,
som i en værdig Krands
om Tempelet sit Löv kan snoe
i Lysets Straaleglands!
